

บทที่ ๖

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

๖.๑ บทสรุป

นับตั้งแต่ประเทศไทยได้เริ่มมีกฎหมายการธนาคารพาณิชย์เพื่อใช้ดูแลกำกับบรรดาธุรกิจการธนาคารพาณิชย์ตั้งแต่อดีตมานั้น ก็ได้มีการแก้ไขปรับปรุงเพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาและการปฏิรูประบบการเงินซึ่งได้ดำเนินมาเป็นขั้นเป็นตอน จนกระทั่งปัจจุบัน ซึ่งเราได้ประกาศการยอมรับการเปิดเสรีการเงิน จึงทำให้กฎเกณฑ์ระเบียบต่าง ๆ ของการกำกับดูแลธนาคารพาณิชย์อาจจะต้องเปลี่ยนแปลงไป และจะต้องครอบคลุมถึงสาขาของธนาคารต่างประเทศมากขึ้นด้วย ดังนั้นกฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการนี้จึงจำต้องได้รับการปรับปรุง แต่ทั้งนี้เราอาจจะพิจารณาได้ว่าก่อนที่จะมีการประกาศการยอมรับผลของ GATS ประเทศไทยก็ได้มีการดำเนินการปฏิรูปการเงินไปหลายประการ โดยอาจกล่าวได้ว่าโฉมหน้าของภาวะแวดล้อมทางการเงินและของสถาบันการเงินเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต^๑ แต่การปฏิรูปการเงินอย่างเป็นระบบและจริงจังเริ่มขึ้นในปีพ.ศ. ๒๕๓๓ โดยเน้นเรื่องมาตรการการผ่อนคลายทางการเงิน

จากการที่ประเทศไทยได้ยอมรับพันธกรณีข้อ ๘ เป็นต้นมา ซึ่งทำให้ตลาดการเงินของไทยเปิดเสรีมากขึ้น และสภาพคล่องในระบบการเงินสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง และก่อให้เกิดสภาพการแข่งขันมากขึ้น นอกจากนี้ ในปี ๒๕๓๕ ที่ผ่านมานี้ ประเทศไทยได้เปิดทางให้สถาบันการเงินต่างประเทศเข้ามาขยายธุรกิจการเงินไทย คือ การจัดตั้งศูนย์วิเทศธนกิจ (BIBF) ขึ้นมา ซึ่งถือเป็นจังหวะก้าวแรกสำหรับการเตรียมการรับแรงบีบคั้นจากข้อตกลงว่าด้วยการค้าและบริการและยังมีการเปลี่ยนแปลงการดำเนินนโยบายการเงินของ

^๑ ธาวิธา วัฒนเกส, "การปฏิรูปทางการเงิน.....", (อัสสัมชัญ), หน้า ๑.

ประเทศไทยที่น่าสนใจอีก เช่น การนำมาตราฐานการดำรงเงินกองทุนต่อสินทรัพย์เสี่ยงของ BIS มาใช้ซึ่งถือเป็นการปรับตัวครั้งใหญ่ของระบบธนาคารพาณิชย์ไทย อันเป็นการพัฒนาตลาดเงินของประเทศไทยให้เข้าสู่ระบบสากล โดยปัจจัยสำคัญ ๕ ประการที่มีผลต่อการพัฒนาตลาดการเงินภายในและระหว่างประเทศ ได้แก่

๑. ในช่วง ๒ ทศวรรษที่ผ่านมา เศรษฐกิจของโลกได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก อันเป็นเหตุให้ประเทศภาคอุตสาหกรรมต้องพยายามหาวิธีที่จะพยุงสถานะทางเศรษฐกิจให้อยู่ต่อไปในระยะยาว และยังคงมีการฟื้นฟูภาวะเศรษฐกิจถดถอยซึ่งเกิดขึ้นตั้งแต่ช่วงต้นของทศวรรษในปี ๑๙๘๐ สถานการณ์เช่นนี้ก่อให้เกิดนักลงทุน เอกชน และบริษัทต่าง ๆ ผู้ซึ่งต้องการอัตราผลตอบแทนสูงจากการที่เสี่ยงต่อการลงทุนในขณะเดียวกัน สถาบันการเงินก็เริ่มเข้ามามีบทบาทในการแข่งขันมากขึ้น เพื่อความต้องการที่จะเป็นผู้นำในด้านตราสารการเงินใหม่ ๆ และกฎระเบียบวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการให้กู้ยืม

๒. นโยบายใหม่ ๆ ถูกกำหนดขึ้นเพื่อจะนำไปใช้ในภาคธุรกิจการเงิน และการเปลี่ยนแปลงระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ เกี่ยวกับธุรกิจธนาคาร เป็นเหตุให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตลาดที่ดำเนินงานโดยสถาบันการเงิน ความซับซ้อนของธุรกรรมทางการเงินของหลาย ๆ บริษัทเป็นเหตุให้สถาบันการเงินไม่สามารถดำเนินการด้านบริการต่าง ๆ ได้โดยลำพัง ดังนั้น การพัฒนา syndicated facilities และองค์การต่าง ๆ จึงเกิดขึ้น เพื่อทำให้ตลาดการเงินเข้าสู่ระบบการเงินของโลก

๓. การใช้เทคโนโลยีสื่อสารที่ล้ำยุคอันเป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงลักษณะของตลาดการเงิน และธุรกรรมต่าง ๆ ของสถาบันการเงิน

๔. การเปลี่ยนแปลงนโยบายการควบคุมภายในเกี่ยวกับบทบาทของสถาบันการเงินในเศรษฐกิจจะเป็นไปตามการผ่อนคลายกฎระเบียบเรื่องการที่สถาบันการเงินต่างชาติเข้ามาลงทุนในตลาดภายในประเทศ การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้มีแนวโน้มไปสู่การแข่งขันของสถาบันการเงินมากขึ้น และการกำหนดระดับและค่าใช้จ่ายของบริการและผลผลิตทางการเงิน ซึ่งมีหลักการ ๒ ประการที่เกี่ยวข้องกับตลาดภายในประเทศและตลาดโลก

- ในขณะที่สถาบันการเงินขยายตลาดไปสู่ระบบการเงินของโลก สถาบันการเงินเหล่านั้นจะผลักดันตัวเองเพื่อเข้าสู่ตลาดท้องถิ่นใหม่ ๆ ในประเทศอื่น

- ในขณะที่รัฐบาลผ่อนปรนคุณสมบัติในการจัดตั้งสถาบันการเงินต่างชาติในประเทศซึ่งเป็นวิธีที่จะเพิ่มการแข่งขันในตลาดท้องถิ่น รัฐบาลจะดึงสถาบันการเงินต่างชาติเข้าไปสู่การลงทุนในตลาดท้องถิ่น

นอกจากนี้ มาตรการที่ทางการกำหนดเพื่อเป็นเครื่องจูงใจให้ชาวต่างชาติมาลงทุนในประเทศไทย คือการเปิดให้สาขาของธนาคารต่างประเทศเข้ามาตั้งสาขาได้เต็มรูปแบบ (Full Branch) จำนวน ๕ แห่ง ในปีพ.ศ. ๒๕๔๐ และให้ถือหุ้นสถาบันการเงินไทยได้ ๔๙% ทั้งนี้ การกำหนดนโยบายเช่นนี้ ธนาคารแห่งประเทศไทยว่า ได้พิจารณาแล้วว่าในปี ๒๕๔๐ เป็นปีที่เหมาะสม เพราะสถาบันการเงินไทยพร้อมรับมือจากการเปิดเสรีทางการเงินเต็มรูปแบบแล้ว ๒ นอกจากนี้ ในเรื่อง ATM ยังได้รับการตีความใหม่ที่ไม่เป็น “สาขาย่อย” ดังนั้น สาขาธนาคารต่างประเทศจึงสามารถทำการติดตั้งเครื่อง ATM ได้ แต่ทั้งนี้ ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขต่าง ๆ ที่ธนาคารแห่งประเทศไทยได้กำหนดไว้ คืออนุญาตให้มีได้ในสถานที่ทำการของสาขาธนาคารต่างประเทศนั่นเอง หรือใช้ร่วมกับธนาคารพาณิชย์ไทย หรือ ATM POOLS ของธนาคารพาณิชย์ไทย เป็นต้น

จากธุรกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับการปฏิรูปการเงินในประเทศไทยนี้ อาจถือเป็นเพียงขั้นตอนแรกๆ ที่มุ่งการแข่งขันกับต่างชาติ อันสืบเนื่องมาจากผลของการเจรจาการค้ารอบอุรุกวัย ในเรื่องการค้าบริการ ซึ่งสาขาบริการทางการเงินเป็นส่วนหนึ่งใน GATS ด้วย และการเจรจาได้สรุปผลปิดรอบไปแล้วเมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๓๖ โดยประเด็นสำคัญคือ มีการตกลงที่จะยกฐานะของ GATT เป็นองค์การการค้าโลก (World Trade Organization / WTO) ซึ่งถือเป็นองค์การระหว่างประเทศ เพื่อควบคุมการใช้มาตรการการค้าของประเทศสมาชิกทั้งหลาย โดยมีเป้าหมายให้การแข่งขันในตลาดโลกเป็นไปอย่างถูกต้อง และมีการลงนามรับรองอย่างเป็นทางการไปแล้วเมื่อเดือนเมษายน ๒๕๓๗

๒ "ให้ธนาคารนอกตั้ง ๕ สาขาปี '๔๐ แก่ก.ม. ตปท. ถือหุ้นแบงก์ ๔๙%," สยามโพสต์ (๒๒ มีนาคม ๒๕๓๗).

จากความมุ่งหมายของ GATS นั้น เพื่อให้การค้าบริการมีหลักเกณฑ์เป็นมาตรฐาน โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ และมีการควบคุมการกีดกันทางการค้าที่น้อยที่สุด และไทยก็มีพันธกรณีทั่วไปที่จะต้องปฏิบัติตาม และพันธกรณีเฉพาะที่ไทยได้ผูกพันไว้ โดยจะต้องปฏิบัติตามต่อทุกประเทศโดยเท่าเทียมกัน แต่ในสาขาบริการการเงิน ได้มีการทำเป็นภาคผนวกแนบท้ายไว้ ซึ่งจะมีหลักเกณฑ์และเงื่อนไขกำหนดเพื่อยกเว้นหลักการทั่วไป ซึ่งจะเน้นถึงหลัก prudential reason (ความมั่นคงของชาติ) ซึ่งไทยอาจออกกฎหมายภายในเรื่องนี้ได้ แต่ต้องอยู่ภายใต้ข้อกำหนดของ GATS ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในบทต้น

เนื่องจากการที่ธนาคารพาณิชย์จะพัฒนาไปในทางใดนั้น ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับกฎหมายกำหนดวิธีปฏิบัติไว้อย่างไร แนวทางการพัฒนาจะมีจุดหมายและแนวทางที่เด่นชัดขึ้น หากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกันสามารถกำหนดแนวทางเดียวกันได้ เพราะหากกฎหมายเป็นอุปสรรคแล้ว ก็คาดได้ว่าการพัฒนาบริการต่าง ๆ บางด้านชะงักงัน ส่วนกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจการธนาคารพาณิชย์นั้นจะต้องได้รับการศึกษาว่า บทบัญญัติต่าง ๆ นั้นสอดคล้องหรือขัดกับข้อตกลงหรือไม่ และในกรณีที่ยังไม่มีกฎหมายภายในรองรับในส่วนที่ได้ผูกพันไว้ ก็ควรจะออกกฎหมายใหม่ เพื่อกำกับดูแล และใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการปฏิบัติ ซึ่งจะขอแยกออกเป็น ๒ ส่วนดังนี้

๑. กฎหมายเกี่ยวข้องกับการธนาคารพาณิชย์

- พระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ควรได้รับการแก้ไขคำนิยาม และเพิ่มเติมแก้ไขบทบัญญัติบางส่วน เช่น การขยายขอบเขตธุรกิจการธนาคารพาณิชย์ให้มากขึ้น นอกจากนี้ ยังควรปรับปรุงข้อกำหนด เพื่อเพิ่มอำนาจทางการในการกำกับดูแลความมั่นคง เช่น การให้ความเห็นชอบผู้บริหาร และการควบคุมภายใน เพื่อให้ธนาคารพาณิชย์เติบโตอย่างมั่นคง และมีเสถียรภาพ และเพื่อความคล่องตัวในการกำกับดูแลธนาคารพาณิชย์

- ประกาศธนาคารแห่งประเทศไทย ประกาศกระทรวงการคลัง และระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ ซึ่งควรจะมีการทยอยออกมา เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไข รวมทั้งข้อกำหนดต่าง ๆ เกี่ยวกับธุรกิจบางประเภทที่เพิ่มเติมนอกเหนือจากที่มีอยู่ในประกาศฯ ปัจจุบัน ทั้งนี้ การออกประกาศฯ เหล่านี้จะไม่ใช่เวลามาก และเพื่อให้ทันต่อสภาวะการณ์ในการเปิดตลาดเสรีด้วย

๒. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับคนต่างด้าว

- ปว. ๒๘๑ ในปัจจุบันกำลังได้รับการแก้ไขโดยยกเป็นร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการประกอบธุรกิจคนต่างด้าว เพื่อให้เป็นไปตามหลักการที่ไทยรับพันธะตามข้อตกลง GATS
- สนธิสัญญาทางไมตรีและความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างราชอาณาจักรไทยกับสหรัฐอเมริกา พ.ศ. ๒๕๑๑ จำต้องได้รับการแก้ไข หรือยกเลิก หรือแก้ไขเพื่อให้มีการเจรจาบทพจนกันใหม่ และให้เป็นไปตามหลักการ MFN ซึ่งขึ้นอยู่กับนโยบายของรัฐบาล โดยต้องพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศด้วย

ดังนั้น การที่ประเทศไทยก็มีพันธกรณีที่จะต้องเปิดโอกาสให้คนต่างชาติเข้ามาประกอบวิชาชีพ หรือธุรกิจบริการในประเทศ ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อผู้ประกอบการหรือธุรกิจบริการการเงินการธนาคารพาณิชย์ของไทย จึงจำเป็นที่ผู้ประกอบการหรือธุรกิจบริการที่เกี่ยวข้องของไทยจะต้องปรับตัว และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของตน รวมทั้งผู้ที่ทำหน้าที่กำกับดูแล ก็ต้องออกกฎหมาย หรือมีการแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้สอดคล้องและสามารถรับสถานการณ์ของการเปิดเสรีการค้าบริการระหว่างประเทศต่อไป

๖.๒ ข้อเสนอแนะ

จากการที่ประเทศได้ยื่นข้อเสนอต่าง ๆ เกี่ยวกับการเปิดเสรีโดยจำกัดในเรื่องการเข้าสู่ตลาด และการปฏิบัติต่อธนาคารต่างประเทศไม่เท่าเทียมกับธนาคารพาณิชย์ไทย โดยจะจำกัดในเรื่องการเปิดสาขา ยกเว้นแต่ธุรกิจวิเทศธนกิจต่างประเทศที่จะยอมให้เปิดสาขาในภูมิภาคได้ รวมถึงข้อกำหนดเรื่อง ATM และข้อเสนออื่น ๆ ซึ่งจะทำให้ระบบการเงินของไทยเปลี่ยนแปลงไปตามปัจจัยแวดล้อมทางเศรษฐกิจการเมืองทั้งในและต่างประเทศที่มีผลกระทบต่อโครงสร้างและระบบการเงินไทย โดยเฉพาะในเรื่อง GATS ประเด็นทางการเงินทำให้ไทยต้องเปิดเสรีทางการเงินมากขึ้น จึงจำต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่จะมีการแข่งขันมากขึ้น ลดการแทรกแซงของทางการโดยให้กลไกตลาดปรับตัวเต็มที่ ขจัดอุปสรรคและลดข้อจำกัดต่าง ๆ โดยแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เป็นไปตามนโยบายและหลักการพัฒนาระบบการเงินไทย ดังที่ได้กล่าวมาในบทสรุปแล้ว

ข้อเสนอแนวคิดเรื่องการแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย และกำหนดบทบาทของทางการให้สอดคล้องกับพันธกรณีของไทย และการพัฒนาธุรกิจการให้บริการทางการเงินใหม่ ๆ มีดังนี้

๑. ในแง่นโยบายหลัก ควรจะดำเนินมาตรการตามแผนพัฒนาระบบการเงิน ที่ทางการได้เสนอแนวทางมาเพื่อรองรับสภาพการณ์ทางการเงินที่อาจเกิดขึ้นได้
๒. ในกรณีที่การให้บริการทางการเงินเข้าซ้อนกัน ระหว่างสถาบันการเงินหลายประเภท ควรจะกำหนดแนวทาง หรือวางมาตรฐานการกำกับควบคุมสถาบันการเงินแยกตามธุรกิจที่กระทำ คือ ถ้าสถาบันใดกระทำธุรกิจอย่างเดียวกัน ก็ควรถูกควบคุมตามมาตรฐานเดียวกัน โดยไม่คำนึงถึงว่าใครเป็นผู้ควบคุม
๓. แก้ไขกฎหมายการธนาคารพาณิชย์ดังต่อไปนี้

- มาตรา ๙ ทวิ ควรทบทวนแก้ไขกำหนดธุรกิจที่ธนาคารพาณิชย์พึงกระทำเสียใหม่ เพื่อให้กรอบของกฎหมายชัดเจนขึ้น เนื่องจากปัจจุบัน การตีความว่า “นอกจากการธนาคารพาณิชย์” (คำว่า “การธนาคารพาณิชย์ ซึ่งได้แก่ คำนียามในมาตรา ๔) ธนาคารพาณิชย์อาจทำธุรกิจเกี่ยวข้องหรือเนื่องจากการธนาคารพาณิชย์หรือธุรกิจอันเป็นประเพณีที่ธนาคารพึงกระทำได้” ดังนั้น เมื่อใดก็ตามที่ธนาคารพาณิชย์ริเริ่มให้บริการใหม่ ๆ จึงต้องตีความว่า บริการเหล่านั้น จะถือว่า “เกี่ยวกับ” หรือ “เนื่องจาก” การธนาคารพาณิชย์หรือไม่ และเป็นธุรกิจ “ทำนองเดียวกัน” กับธุรกิจที่กระทำได้หรือเปล่า หากไม่ใช่ ก็ทำมิได้โดยสรุปแล้ว จึงน่าจะทบทวนวิธีการให้มีการกำหนดขอบเขตธุรกิจเพิ่มเติมขึ้นได้ ซึ่งจะช่วยให้ธนาคารพาณิชย์สามารถพัฒนาการให้บริการไปในทางที่เป็นประโยชน์ได้มากขึ้น แทนที่จะใช้ตีความกฎหมายไปเรื่อย ๆ ที่ทำให้ธนาคารพาณิชย์พัฒนาบริการได้เฉพาะบางส่วนและอาจไม่เกิดประโยชน์เท่าที่ควร

- มาตรา ๕ เบญจ ควรจะทบทวนข้อกำหนดจำกัดการถือหุ้นของชาวต่างชาติในธนาคารพาณิชย์ไทย และจำกัดขนาดของผู้ถือหุ้นรายใหญ่แต่ละราย และกำหนดมิให้ผู้ถือหุ้นชาวต่างชาติถือหุ้นเกิน ๒๕% ซึ่งมีเหตุผลสำคัญคือ เพื่อมิให้คนต่างด้าวเข้ามามีสิทธิครอบงำระบบการเงินของไทย แต่อาจมีข้อเสียคือ ขาดความยืดหยุ่นและคล่องตัวในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพการณ์บางระยะที่อาจจะต้องการเงินทุน และการจัดการจากต่างประเทศมาเสริมสร้างฐานะของธนาคารพาณิชย์นั้น ๆ เพราะปกติแล้ว การรวมหุ้นกับทำกิจการ หากผู้ถือหุ้นแต่ละรายมีหุ้นไม่มากพอที่จะถือว่าการนั้นเป็นกิจการสำคัญของตน จะไม่มีความรู้สึกผิดชอบต่อกิจการนั้น ธนาคารพาณิชย์/สถาบันการเงินที่มีชื่อเสียงอาจเห็นเป็นเรื่องที่ไม่คุ้มความเสี่ยง ดังนั้น จึงน่าจะมีการแก้ไขเพื่อเปิดโอกาสให้ธนาคารพาณิชย์ต่างประเทศมีบทบาทในบางสถานการณ์ เพื่อเป็นการพัฒนาระบบการเงินของเศรษฐกิจไทย

๔. ควรบัญญัติกฎหมายออกมารองรับธุรกิจที่ขยายเพิ่มขึ้นเกี่ยวกับการธนาคารพาณิชย์ ซึ่งในปัจจุบันยังไม่มีกฎหมายเฉพาะ และเนื่องจากไทยต้องเปิดเสรีธุรกิจเหล่านี้ตามที่กำหนดไว้ในพันธกรณีเฉพาะ จึงสมควรพิจารณาร่างกฎหมายใหม่ ซึ่งเป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการธนาคารพาณิชย์ และสถาบันการเงิน แต่ทั้งนี้ การบัญญัติกฎหมายเหล่านี้ ควรคำนึงถึงการแข่งขันในตลาดการเงิน รวมทั้งพันธกรณีและข้อผูกพันที่ประเทศไทยต้องปฏิบัติตามด้วย อาทิเช่น

- กฎหมายธุรกิจลีสซิ่ง (Financial Lease)
- กฎหมายธุรกิจแฟคเตอริง (Factoring)
- กฎหมายธุรกิจบัตรเครดิต
- กฎหมายการจัดการสินทรัพย์เพื่อบุคคลอื่น
- กฎหมายเฉพาะเพื่อควบคุมธุรกรรม offshore
- กฎหมายจัดตั้งศูนย์ซื้อขายตราสารอนุพันธ์
- กฎหมายป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน เป็นต้น

ในเรื่องการขยายขอบเขตการให้บริการธนาคารพาณิชย์นั้น อาจเป็นไปได้ในการเสนอรูปแบบของธนาคารพาณิชย์ในปัจจุบันให้เป็น Universal Bank (ธนาคารอเนกประสงค์) ซึ่งเป็นธนาคารที่ประกอบธุรกิจได้มากกว่ากิจการธนาคารเท่านั้น โดยให้บริการทางการเงินแบบต่าง ๆ อย่างกว้างขวางกว่าธุรกิจที่เคยเป็นประเพณีปฏิบัติของการธนาคารพาณิชย์ดั้งเดิม ที่สำคัญคือ เป็นธนาคารที่สามารถประกอบธุรกิจหลักทรัพย์ได้ด้วย ซึ่งในอนาคตอาจคาดการณ์ได้ว่าธุรกิจหลักทรัพย์ และธุรกิจธนาคารพาณิชย์จะมีการคาบเกี่ยวกันมากขึ้น ซึ่งอาจพิจารณาได้จากการกำหนดธุรกรรมทางการเงินใน GATS ไม่ได้ระบุว่าธุรกิจใดสถาบันการเงินประเภทใดเป็นผู้ประกอบ (ยกเว้นเรื่องการประกันภัยที่จะมีการแยกหัวข้อออกไป) จึงน่าจะสันนิษฐานได้ว่า เส้นแบ่งแยกระหว่างธุรกิจหลักทรัพย์ กับธุรกิจธนาคารพาณิชย์จะลดน้อยลงตามลำดับ

๕. ควรพิจารณากฎหมายเรื่องการกำกับดูแลสถาบันการเงิน ซึ่งอาจต้องสนับสนุนการควบและรวมกิจการ และพัฒนาระบบข้อมูลให้ดียิ่งขึ้น และสำหรับเรื่องตราสารทางการเงิน ควรจะออกกฎหมายหรือระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ เพื่อมารองรับ ในการพัฒนาตลาดของตราสารทางการเงินใหม่ ๆ ที่จะเกิดขึ้นเพื่อเป็นการสร้างสภาพคล่อง และมีการกำหนดหลักเกณฑ์ทางด้านภาษีและข้อกำหนดที่สำคัญโดยปรับปรุงกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ให้เป็นไปตามตลาดปัจจุบัน แต่ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงความพร้อมของธนาคารพาณิชย์ที่จะปรับตัวรับการแข่งขันจากต่างประเทศด้วย

การดำเนินมาตรการและการออกกฎหมายใหม่ หรือแก้ไขกฎหมายที่มีอยู่ให้เป็นไปตามข้อผูกพัน และระบบการเงินที่เสรีมากขึ้น จะส่งผลให้ธนาคารพาณิชย์จะต้องปรับปรุงการดำเนินงานของตนให้มี ประสิทธิภาพมากขึ้น

โดยสรุป บุคคลที่มีความเกี่ยวพันทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม กับการผันระกรณีตามข้อตกลงฯ หรือข้อผูกพันเฉพาะที่ประเทศไทยต้องปฏิบัติตาม รวมทั้งบุคคลที่มีหน้าที่กำกับดูแลในเรื่องกฎหมายที่เกี่ยวข้อง จึงน่าที่จะศึกษาถึงแนวทาง และหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ที่สมควรจะมีการกำหนดขึ้นหรือแก้ไขใหม่ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ธนาคารพาณิชย์ รวมทั้งประชาชนสืบไป